

DE TOORTS

64

AUGUSTUS 2004, 22E JAARGANG

Contactblad van het

IVN afdeling Zuid-Kennemerland

Eergister kwam mijn werkster met de auto
Ik schrok ervan – ik dacht un peu nerveux
Als ik mijn eigen rommel op zou ruimen
Dan zou dat beter zijn voor het milieu

Ivo de Wijs

IVN ZAKELIJK

De Toorts is het contactblad van het IVN, afdeling Zuid-Kennemerland. Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten, die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 180 afdelingen. Meer dan 16.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Bestuur

Voorzitter Jonne Misset, Junoplantsoen 73, 2024 RM Haarlem
tel. 023-5274950 e-mail laterveer.misset@quicknet.nl
Secretaris Dick van As, van Riebeecklaan 2, 2024 AH Haarlem
tel. 023-5267873 e-mail dickvanas@freeler.nl
Penningmeester Lieven Schol, Clivialaan 27, 2106 CE Heemstede
tel. 06-53548764

Postadres en algemene informatie

Junoplantsoen 73, 2024 RM Haarlem, 023 - 5274950

Ledenadministratie

Clivialaan 27, 2106 CE Heemstede, tel. 06-53548764

Erelid

Joop Cronau

Coördinatoren werkgroepen

Excursies

Leo v/d Brugge 023-5261584 leovanderbrugge@hotmail.com

Publiciteit

Marc van Schie 023-5351239 marc margriet@hetnet.nl

Groene Winkel

Paul de Vocht 023-5424513 visgraat@wanadoo.nl

Cursussen

Kinderen

Wil Stumpe 023-5374168 hstumpe@ilse.nl

Tentoonstellingen

Cora Miltenburg 023-5379490 cora.judith@zonnet.nl

De Toorts

Jonne Misset 023-5274950 laterveer.misset@quicknet.nl

Lezingen

Oeverzwaluwen

Mieke Ooms 023-561606 oomsm@noord-holland.nl

Aangevraagde excursies

Yneke Bettink, 023 - 5254995

Materiaalcoördinator

Leo v/d Brugge 023-5261584 leovanderbrugge@hotmail.com

Webmaster

Huib Koel webmaster@ivnzk.nl

De jaarbijdrage voor leden en donateurs is 14,50 euro. Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen tevens 'Mens en natuur' van het landelijk IVN.

Uitgebreide informatie over het IVN Zuid-Kennemerland is te vinden op de website www.ivnzk.nl.

Inhoud

Van de redactietafel	3
Excursie oeverzwaluwen	4
Ledenvergadering	5
Medewerkers gezocht	5
Interview Eric van Bakel	6
Lezingen/cursussen	8
Kinderhoek	9
Ga ook biologisch	10
Bezoek IVN-afdeling	12
Paddestoelendag	13
Jubileum	13
Landgoederen deel 17	14
Straatje om	16
Rondje thuis	17
Duindoornroosje	18
Activiteitenprogramma	19

Colofon

Druk

Paswerk Grafisch, Cruquius

Papier

100% zuur- en chloorvrij papier.

Opmaak en vormgeving

Albionne, Haarlem

Redactie De Toorts

Marisca v/d Eem, Theo Litjens en

Jonne Misset

p/a Junoplantsoen 73, 2024 RM Haarlem, tel. 023-5274950, e-mail laterveer.misset@quicknet.nl

Distributie De Toorts

Tineke Allaert,

e-mail c.callaert@freeler.nl

In kleine tekstblokken verspreid door deze Toorts vindt u wetenswaardigheden over paddestoelen. We beginnen met de zetel van de duivel.

Paddestoelen zijn stoeltjes voor de duivel. De duivel verkeert namelijk op aarde in de vorm van een pad. De paddestoel is de stoel van de pad, de zetel van de duivel.

Van de redactietafel

In dit nummer van de Toorts wordt met het artikel 'Zuid-Kennemerland gaat biologisch' nog eens onderstreept wat het belang is van milieuvriendelijke, gezonde en lekkere voedingsproducten voor mens, dier en plant. Het is nauwelijks zinnig om de juistheid van deze uitgangspunten uiteen te zetten, net zo als het onnodig is te wijzen op het belang van een goede nachtrust voor onze fysieke conditie.

In de afgelopen paar maanden is er in pers en vaktijdschriften nogal eens gepubliceerd over dit thema en de daarmee samenhangende vragen. Om er enkele te noemen: 'Ik heb het zelf op het lab gezien: een beetje gif is gezond' van prof. dr.ir. Rietjens uit Wageningen, verschenen in Elsevier, 10 juli 2004. Verder: 'Horden opwerpen voor voedselbedervers' van Stanley Brul in Natuur, Wetenschap en Techniek van juni 2004 en wat dichterbij huis het Haarlems Dagblad met de kop: 'Milieclubs vinden resten gif op bleekselderij'. Zelfs de banken grijpen het belang van natuur en milieu aan voor hun zakelijke belangen. Zo kwam de Triodosbank onlangs met de slogan 'Als je vóór 15 juli een rekening Internet Sparen opent, krijg je van ons een biologische appelboom met een half jaar lang elke maand een kilo biologische appels, als onbespoten appeltje voor de dorst'.

Het ligt niet direct op de weg van de Toortsredactie om zich te mengen in de discussies over de argumenten van wat niet mag of wat nog net wel mag. Toch is het goed om kritisch te blijven. Welke nor-

Toortsredactie slankt af

Nee, geen koolhydratendieet maar het aantal redactieleden neemt af! Dineke Colpa nam helaas deze zomer afscheid als redactielid. Zij wil zich graag op andere dingen gaan richten. Jammer dat wij niet langer van haar diensten gebruik kunnen maken. We hebben heel prettig met haar samengewerkt en zij heeft veel redactiezaken goed opgepakt en uitgewerkt. Ook moesten we deze zomer afscheid nemen van Leo Determann die steeds met zoveel zorg onze Toorts heeft opge maakt. Leo heeft het te druk gekregen op zijn werk. [Het zal u vast niet ontgaan zijn dat deze Toorts zijn 'oude' opmaak weer heeft.] Ook met Leo hebben we altijd plezierig samengewerkt. Hij heeft enorm veel tijd gestoken in het maken van een nieuw ontwerp en het drie keer per jaar opmaken van ons blad en in het ontwerp en de uitvoering van het jubileumnummer.

Gelukkig hebben we tijdelijk versterking gekregen van Lily de Boer, stagiaire vanuit de natuurgidsencursus. Zij heeft toegezegd mee te werken aan het volgende nummer.

Een en ander betekent dat wij zeker een of twee nieuwe redactieleden nodig hebben en natuurlijk iemand die De Toorts (professioneel) kan opmaken. We hopen op een reactie van uw kant.

Theo Litjens

Eén van de Tien Geboden is 'Eert uw vader en moeder'. Wie toch zijn ouders durft te slaan, zal daar zwaar voor boeten: zijn ziel komt niet meer tot rust. Eenmaal begraven zal hij elk jaar zijn vingers uitstrekken en smeken om vergeving. Daarom noemen we de houtknoofswam ook wel Dodemansvingers.

De sluitingsdatum voor het volgende nummer is 1 november 2004. Zo mogelijk de kopij digitaal aanleveren bij laterveer.misset@quicknet.nl.

Excursie Oeverzwaluwen: tikkeltje zon, tikkeltje wind en veel vogels!

Vrijdag 25 juni 19.30 uur, lekker zonnetje, fris briesje, niet te warm of te koud, geen Oranjevoetbal op de buis, een ideale avond om oeverzwaluwen (en andere vogels) te bekijken!

Dat vonden ook maar liefst 28 belangstellenden, waaronder enkele kinderen, die zich meldten op het vertrekpunt van de door de Werkgroep Oeverzwaluwen georganiseerde excursie.

In de voorafgaande weken had de werkgroep mogelijke locaties in de Haarlemmermeer voor de excursie onder de loep genomen. Ten slotte is het elk jaar weer even afwachten waar de Haarlemmermeerse Oevers zullen neerstrijken.

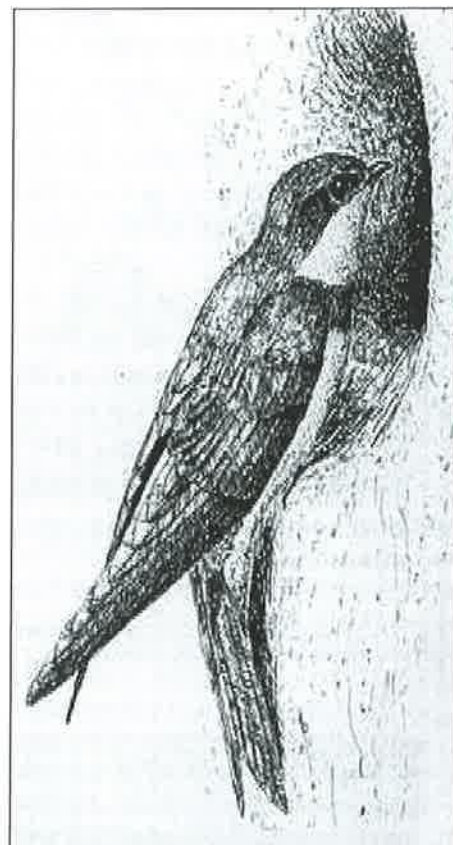
Natuurlijk was de Toolenburgerplas in Hoofddorp kandidaat. Daar waren enkele broedgevallen, waaronder drie in de kunstmatige broedwand. Deze was vorig jaar dankzij de inspanningen van de oeverzwaluwwerkgroep tot stand gekomen op het vogeleiland aan de zuidrand van de plas. Nog wat andere broedplaatsen passeerden de revu, maar de mooiste plek was te vinden op een wat onwaarschijnlijke plaats: even buiten Hoofddorp, omgeven door verkeerswegen, aan de oevers van de plas bij het PWN-verdeelstation aan de Driemerenweg. In de steile zandoevers van deze plas waren enkele tientallen nesten gevonden en de jonkies hadden zich al aangediend.

Voor deze excursie kregen de oeverzwaluwveteranen Mieke Ooms, Huib Koel en Erik Wokke (Vogelwerkgroep Zuid Kennemerland) versterking van twee stagiaires van de oeverzwaluwwerkgroep, Ton van Rijn en Harry Lips, natuurgidsen in opleiding bij onze afdeling.

Na een welkomstwoord van Mieke werd de groep in tweeën gesplitst en mochten Ton en Harry hun vaardigheden als excursieleider op de proef stellen, bijgestaan door

respectievelijk Huib en Mieke.

Na een korte wandeling langs het talud van de Zuidtangentbaan vonden beide groepen een heerlijke relatief rustige plaats in het zonnetje aan de oevers van de plas en konden de verrekijkers en telescopen worden scherpgesteld op de oeverzwaluwnesten, die - weliswaar van enige afstand - goed te bewonderen waren. Op deze mooie avond waren de ouders druk bezig met foerageren en vlogen zij af en aan met voedsel voor hun jongen, die ook

wand hadden uitgegraven, waarna eind mei de kraamkamer aan het eind van de holte plaats bood aan een eerste legsel van vijf kleine eitjes, ongeveer zo groot en wit als "tikkels". Ter demonstratie kwamen daarbij deze smakelijke mintdropjes uit het zakje rollen, die vooral bij de jongere excursiedeelnemers flink aftrek vonden.

Intussen werden niet alleen de Oevers gretig in het vizier genomen, maar ook de op de plas aanwezige bergeendencrèche en de tientallen kokmeeuwen en visdiefjes die op het grasdak van het naburige PWN-gebouw een prachtige broedgelegenheid hadden gevonden. Een mooie vogelkijk-stek, die bij vele excursiedeelnemers, ook de aanwezige Hoofddorpers, niet bekend was!

Voldaan en met het besef dat ook in de stedelijke woonomgeving nog heel wat interessante en bijzondere natuur te vinden is, keerden de excursiedeelnemers huiswaarts. Daarbij was door menig een al een tweede of zelfs derde leg van oeverzwaluweitjes/tikkels verorberd!

Harry Lips

"Op een mufje pufbal zal ik trappen, goor stof zal in vaart ontsnappen". Dit dichtte Albert Verwey over de stuifzwam, want als je die paddestoel aanraakt, verspreidt hij een wolkje sporen. In het Latijn heet hij *Lycoperdon* vanwege het geloof dat deze paddestoelen ontstaan waar een wolf (*Lukos*) plast.

Niemand wil met heksen paren. Vandaar dat ze hun heil zoeken bij de duivel. Overal in het bos legt de duivel zijn eieren neer. Daaruit groeit binnen één nacht de penis van de duivel. Daarmee bevruchten de heksen zich. Het zaad, het zwarte stinkende goedje aan de bovenkant van de stinkzwam, verdwijnt dan ook na een tijdje. De stinkzwam heet in het Latijn *Phallus impudicus*, ofwel 'onbeschaamde penis'. In Victoriaans Engeland achtte men de aanblik van de stinkzwam ongeschikt voor jongedames. Het kwam dan ook voor dat men bij de landgoederen op zoek ging naar deze paddestoel om hem te vernietigen, opdat de jongedames tijdens hun wandeling niet verrast konden worden.

Nadat hij Jezus verraden had, hing Judas Iskariot zich op aan een vlier. Om ons hieraan te herinneren komen elk jaar Judas-oren te voorschijn op de stam van de vlier.

Gezocht: medewerkers

Kunt u zich voorstellen dat een kindergids het wel eens moeilijk heeft? Je moet een boeiend verhaal houden en tegelijkertijd opletten dat de kinderen bij de groep blijven. [Hoe moeilijk dat kan zijn, beschrijft de gids-opleiding Duindoornroosje, elders in De Toorts.]

Als de groep groot blijkt te zijn, vragen de gidsen ouders om mee te lopen. Maar niet alle ouders zijn even geschikt om een groepje in de gaten te houden. Daarom deze vraag: Wie vindt het leuk af en toe met een kinderexcursie mee te lopen en goed op een groepje kinderen te letten? Een wenselijk aantal is minimaal één volwassene op vijf kinderen. Uw aanwezigheid zou een grote steun betekenen voor de kindergidsen!

Voor informatie en aanmelding kunt u bij de secretaris terecht: Dick van As, tel. 023-5267871

Ledenvergadering

Op donderdag 7 oktober 2004 houdt onze afdeling een ledenvergadering. Het bestuur zal terugblikken op haar eerste periode van driekwart jaar en de penningmeester zal verantwoording afleggen over het boekjaar 2003. Gezien de problemen met onze software was dit niet eerder mogelijk. Ook zullen de werkgroepen verslag doen van hun werkzaamheden.

Evenals bij onze vorige ledenvergadering in januari van dit jaar is het de bedoeling dat er na de pauze een lezing of presentatie wordt gehouden.

U ontvangt nog een uitnodiging van ons, waarin de agenda wordt bekend gemaakt, evenals het onderwerp van de lezing of presentatie.

Houdt u alvast de datum van 7 oktober vrij in uw agenda!

Is het eten van paddestoelen soms gevaarlijk, in de tijd van de Romeinen kon ook het plukken gevaarlijk zijn. Tenminste, als je de favoriete paddestoel van de keizer plukte, de Keizeramaniet. Als je betrapt werd, werd gewoon je hand eraf gehakt. De Romeinen waren zo verzot op paddestoelen, dat ze de bereiding ervan niet overlieten aan hun slaven. Ze hadden zelfs speciale zilveren en gouden kommen om de paddestoelengerechten in klaar te maken.

Het geloof in duivel en zwarte magie komt ook tot uiting bij de naam van sommige paddestoelen: Duivelseieren, Heksenboleet of Satansboleet. Andere namen van paddestoelen verwijzen naar hun uiterlijk (Zwavelkopje), naar typische eigenschappen (knoflookgeur, stuifzwam, inktzwam) of naar de plaats waar ze altijd voorkomen (berkenzwam).

Wandelaars opgelet...
Zin in een berg-wandelvakantie in Zwitserland?
3 betaalbare hotels met hollande gezelligheid
tussen de Zwitserse bergen!

Hotel Alpina
Familiehotel Clarazia
Hotel Val Sinestra

Bel voor het actuele programma ons
informatienummer in Nederland:
0318-486634
of wandel naar
www.vakantie.ch

Eigen busverbinding!
Wekelijks van
Utrecht/Venlo tot voor
de deur van het hotel!

Eric van Bakel:

Actievoeren doe ik uit verantwoordelijkheidsgevoel, maar gewoon gidsen blijft het leukst

Op een donkere februari-avond spraken wij met Eric van Bakel, bekend IVN-lid en actief IVN-gids. Plaats van handeling: de keuken van 'de Knip' aan de Kleverlaan in Bloemendaal, het huis waar Ton (één van de interviewers; red.) nu woont. Het heeft een lange geschiedenis als blekerij, herberg en tolhuis achter de rug en komt ook voor op landschapsschilderingen die Jacob van Ruisdael in de 17de eeuw van Haarlem en omgeving maakte. Dat is meteen het eerste onderwerp van gesprek.

Met grote stelligheid bestrijdt Eric de mening van kunsthistorici die betwijfelen of de blekerij op een bekende schilder ergens bij verzorgingshuis De Rijp gezocht moet worden. Eric: "Ze hebben geen rekening gehouden met de geomorfologie van de binnenduintrand." Hierop vervolgt hij met een hele reeks argumenten, waaruit blijkt dat het wel 'de Knip' is die is afgebeeld, en wel vanaf landgoed Lindenheuvel, meer naar het zuiden.

Daarmee is de toon van het gesprek gezet. De binnenduintrand ... Eric's kennis daarvan, zijn bezorgdheid daarover, zijn inspanningen voor de bescherming ervan, en zijn liefde voor dit gebied lopen als een rode draad door het gesprek. "Hollands Arcadië, de plaats waar het begrip *landschap* is ontdekt," volgens Eric. En nu staat dit gebied bloot aan de plannenmakerijen van projectontwikkelaars en ambitieuze gemeentebestuurders die geen oog hebben voor de unieke groene - en cultuurhistorische waarden van het gebied. Hij somt de bedreigde delen op: het PZ-terrein bij Meer en Berg, Velse- rend, het gebied bij de ruïne van Brederode, het meertje van Caprera, maar ook Lindenheuvel, Belvédère

en andere terreinen. Dan maakt hij een klein uitstapje naar de Hekslootpolder, een uniek veenweide-

In de jaren tachtig wist Eric zijn publiek al te boeien; hier 'gidst' hij zijn medecursisten van de gidsencursus. Foto: Loes v.d. Berg

gebied, overgang tussen de (brakke) Noord-Hollandse en Zuid-Hollandse veenpolders en onderdeel van de Stelling van Amsterdam.

Eric nam begin jaren tachtig deel aan de tweede gidsencursus die door IVN Zuid-Kennemerland werd georganiseerd. Opgegroeid in Heemstede naast Groenendaal, was de belangstelling voor de natuur en het landschap van Zuid-Kennemerland van jongsaf aan bij hem aanwezig. Hij voelde zich direct door de sfeer bij het IVN aan-

getrokken. Geen wetenschappelijke freaks, maar wel bevlogen mensen. De cursus was "precies wat ik leuk vind". Hij stortte zich er dan ook met hart en ziel in, zelfs zó dat zijn opleiding tot Z-verpleegkundige er onder leed. Toch is hij nog steeds in de verpleging werkzaam. Raakvlak met het IVN: "het omgaan met mensen".

Als gids voelt hij zich niet zozeer een specialist. Het gaat hem om het gehele landschap, het groen, maar ook de cultuurhistorie. Wel heeft hij een voorkeur voor vogels, "omdat dat spannender is. Plantjes, paddestoelen, dat kun je bij het voorlopen voorbereiden. Bij vogels weet je nooit van tevoren wat je tegenkomt. Het komt dan aan op je parate kennis." Overigens gaat het er bij een excursie, vindt Eric, niet om dat je alles kent wat je tegenkomt. "Je doelgroep bestaat uit leken. Het gaat om de be-

leving, de kennis komt daarna. Daarvoor moet je ook meer bij clubs als KNNV of een mycologische vereniging zijn. Je mag als gids best "ik weet het niet" antwoorden op een vraag uit je publiek, ook al weet ik dat vooral veel nieuwe gidsen dat moeilijk vinden."

In de loop van de tijd ging het IVN steeds meer excursies organiseren, vooral vogelexcursies zijn populair. Er was, en is, dan ook een tekort aan vogelgidsen. Op een gegeven moment werd Eric coördinator voor excursies. Hij deed dat in zijn eentje, maar zegt hij zelf, "dat moet niet, met meer gaat het beter." Na een aantal jaren kwam er dan ook een excursiewerkgroep met Leo van der Brugge als coördinator en droeg Eric het stokje over.

Het leiden van excursies vindt Eric nog steeds heel leuk om te doen. Hij heeft de reputatie dat zijn excursies nogal eens uitlopen. "Het gaat om de beleving van de mensen, je wilt ze warm maken voor het gebied, en dan is de tijd niet zo belangrijk. Een excursie kan een eye-opener zijn voor mensen. Denk aan geboren Zandvoorters die tijdens een excursie voor het eerst goed kennismaken met het unieke van het Zeedorpenland-schap." Eric vertelt over zijn specialiteit, de nachtegalenexcursie begin mei, vanaf half vijf 's morgens tot soms negen uur 's avonds. Hij trekt daarbij het gehele duinlandschap door, vanaf de binnenduintrand tot en met zeereep en weer terug, en laat daarbij zoveel mogelijk verschillende aspecten van het duin zien. Een heel speciale excursie, die een apart publiek trekt, waarvan sommigen elk jaar weer mee lopen.

Door zijn zorg over de bedreigin-

gen van het landschap van Zuid-Kennemerland raakte Eric betrokken bij tal van organisaties die actie voeren om het landschap in stand te houden, zoals de Vereniging Behoud de Hekslootpolder en de Vereniging Behoud Landgoed Meer en Berg. Ook is hij actief in de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en is hij consultant van de Stichting Duinbehoud in de gemeente Bloemendaal. In die laatste functie is hij ogen en oren van de gemeente als het gaat om aantasting van het duinlandschap. Ook is hij actief in Zuid-Kennemerland Natuurlijk, de overkoepelende organisatie voor alle groene clubs in de regio. Namens die club is hij betrokken bij het Overlegorgaan (bestuur) van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Samenwerking tussen alle groene - en cultuurhistorische clubs die zich inzetten voor het behoud van het landschap in de regio is hard nodig, vindt hij. Er zijn echter binnen deze clubs nog heel wat barrières te ruimen en heilige huisjes omver te trekken vóór er een goede samenwerking ontstaat.

Actievoeren, overleggen en je stem laten horen in de regionale politiek is hard nodig volgens Eric, maar het IVN is daar de club niet voor (hoewel de oeverzwaluwenwerkgroep wel die kant opgaat). "Het actievoeren doe ik uit verantwoordelijkheidsgevoel, maar gewoon gidsen blijft het leukst!"

Eric hoopt dat - met de aanwas van nieuwe leden via de gidsencursus - het IVN weer in een opwaartse lijn komt, na de dip van het afgelopen jaar vanwege de bestuurscrisis.

Ons interview met Eric heeft veel inzicht gegeven in hoe het de IVN door de jaren heen is vergaan, ge-

ardeerd met smakelijke anekdotes over opmerkelijke gebeurtenissen. Maar het is ook het verhaal van een gewaardeerde IVN-er die met een groot natuurhart probeert andere mensen enthousiast te maken voor de natuur in het algemeen, maar vooral voor het behoud van natuurhistorische waarde van de regio Zuid-Kennemerland.

Ton van Rijn en Harry Lips

[Dit interview is gemaakt als opdracht voor de gidsencursus. Alle cursisten hebben in kleine groepjes een gesprek gehad met een actieve of bekende IVN-er. Zo mogelijk volgen er in de komende nummers van De Toorts nog enkele van deze interviews; de redactie]

Een verzekeringsagent uit de streek rond Parijs wilde graag rijk worden. Hij zorgde ervoor bevriend te raken met mannen van zijn eigen leeftijd of met vrouwen die even oud waren als zijn meesteres. Dan sloot hij een levensverzekering voor ze af, waarbij de verzekering hem zou uitbetalen als de persoon onverwacht zou komen te overlijden. Dan nodigde hij zijn slachtoffers uit voor een goedverzorgd diner waar ook een giftige paddestoelenschotel op het menu stond. Meestal overleed het slachtoffer binnen een paar dagen en kreeg de verzekeringsagent een grote som geld. Maar soms leefde zijn tafelenoot gezond en wel verder en ontving hij dus geen geld. Dat kwam omdat hij het verschil niet wist tussen de groene en gele Knolamaniet. De een is dodelijk giftig en de ander gewoon eetbaar. Uiteindelijk viel de verzekeringsagent door de mand omdat de verzekeringsmaatschappij wantrouwen koesterde. De paddestoelen-moordenaar overleed in 1918 in de gevangenis.

Lezingen/cursussen

Diersporen

Annemarie van Diepenbeek geeft over dit onderwerp een dialoog. Zij is auteur van de veldgids diersporen van de KNNV.

De lezing is onderdeel van een minicursus. De cursus is volgeboekt, maar bij de lezing is er nog plaats voor ongeveer 25 personen. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Anneke Koper telefoon 023 - 536 2331.

Wanneer vrijdagavond
17 september 2004

Waar Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem

Hoe laat 20.00 uur (zaal open om 19.45 uur)

Toegang gratis
Organisatie KNNV

Mossencursus 2005

Heeft u altijd al willen weten welke mossen er in het bos of in uw tuin groeien? Dan is de cursus 'Kijk op mossen' iets voor u, verzorgd door Niko Buiten, excursieleider en coördinator van de Mossenwerkgroep van de KNNV Haarlem.

De cursusavonden vinden plaats op 5 donderdagavonden in de periode januari-april 2005 (exacte data nog niet bekend) in de kantine van Ter Kleef, Kleverlaan 9 te Haarlem. De excursies staan gepland voor 26 februari, 19 maart en 9 april 2005. Er is plaats voor maximaal 15 deelnemers. **U dient zich van tevoren op te geven.**

Meenemen: de Veldgids Mossen (KNNV Uitgeverij, Utrecht) en loepjes die 10x en 20x vergroten. De cursus kost € 15 (KNNV-leden) of € 20 (niet-leden). Tijdens de eerste cursusavond kunt u betalen.

Inlichtingen en opgave:
Niko Buiten, tel. 06-12645287.

Klimaatverandering en de gevolgen voor de natuur

Rolf Roos geeft over dit onderwerp een lezing met beeldmateriaal (powerpoint), waarbij hij onder meer in zal gaan op de gevolgen voor vogels, planten en insecten. Bij de lezing staan concrete effecten voorop. Welke planten en dieren verhuizen naar het noorden? Wat betekent een vroeger voorjaar? Welke plagen komen er? Kan ons bos en moeras alle broeikasgassen vastleggen? Wat komt door natuurlijke trends, wat door de mens?

Wanneer donderdagavond
9 december 2004

Waar Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem

Hoe laat 20.00 uur (zaal open om 19.45 uur)

Toegang gratis
Organisatie KNNV, Vogelwerkgroep ZK, IVN-ZK

Na de pauze is er een beurs waar u overvloedige boeken en veldwerk materiaal (kijker, loepje, vlindernet)

kunt verkopen aan de aanwezigen.

Rolf Roos is bioloog, publicist en programmamaker op het gebied van ecologie en natuurbescherming. Hij redigeert het boek *Het milieu van de natuur* dat moeilijk grijpbare zaken als verzuring, vermesting en verdroging in kaart bracht. Hij is eveneens hoofdredacteur van *Opgewarmd Nederland* (boek + DVD), dat tijdens de avond te koop zal zijn. Het boek verschijnt 11 november 2004 en is via voorintekening met korting bij de uitgever te bestellen.

In dit boek wordt voor het eerst het effect van klimaatverandering zichtbaar gemaakt. Geen gespeculeer over wat er kan gaan gebeuren, maar zichtbare en concrete effecten nu. In woord en in beeld. De DVD bevat documentaires over vogels, vlinders, libellen, korstmossen en hogere planten, en achtergronden.

Profiteer nu van een intekenkorting van €10,00! Winkelprijs boek + DVD € 34,95 en bij voorintekening € 24,95. Winkelprijs DVD in full color smartbox € 19,50 en bij voorintekening € 15,00. Bestel met onder-

- ☐ Ik maak heden € 24,95 + € 3,50 verzendkosten = € 28,45 over op giro 3245700 t.n.v. Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht en ontvang boek/DVD in november (bon toch insturen/faxen voor volledig adres).
- ☐ Ik verleen een eenmalige machtiging aan Uitgeverij Jan van Arkel in Utrecht om het bedrag van € 28,45 af te schrijven van mijn bank/girotekening. Let op: het rekeningnummer moet op uw naam staan; de bon moet voorzien zijn van datum en handtekening!
- ☐ Ik ontvang een rekening van € 24,95 + € 6,00 (porto + admin.) = € 30,95 en krijg boek/DVD in november thuisgestuurd.
- ☐ **Alleen DVD** Ik maak heden € 15,00 + € 2,50 verzendkosten = € 17,50 over op giro 3245700 t.n.v. Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht en ontvang de DVD in november (bon toch insturen/faxen voor volledig adres).

Bank/girotekeningnummer
Naam:

t.n.v.

Adres:

Postcode/plaats:

Handtekening:

Datum:

Stuur uw bestelling naar Uitgeverij Jan van Arkel, A. Numankade 17, 3572 KP Utrecht, of fax naar 030 2733 614, of mail naar i-books@antenna.nl

DE TOORTS AUGUSTUS 2004

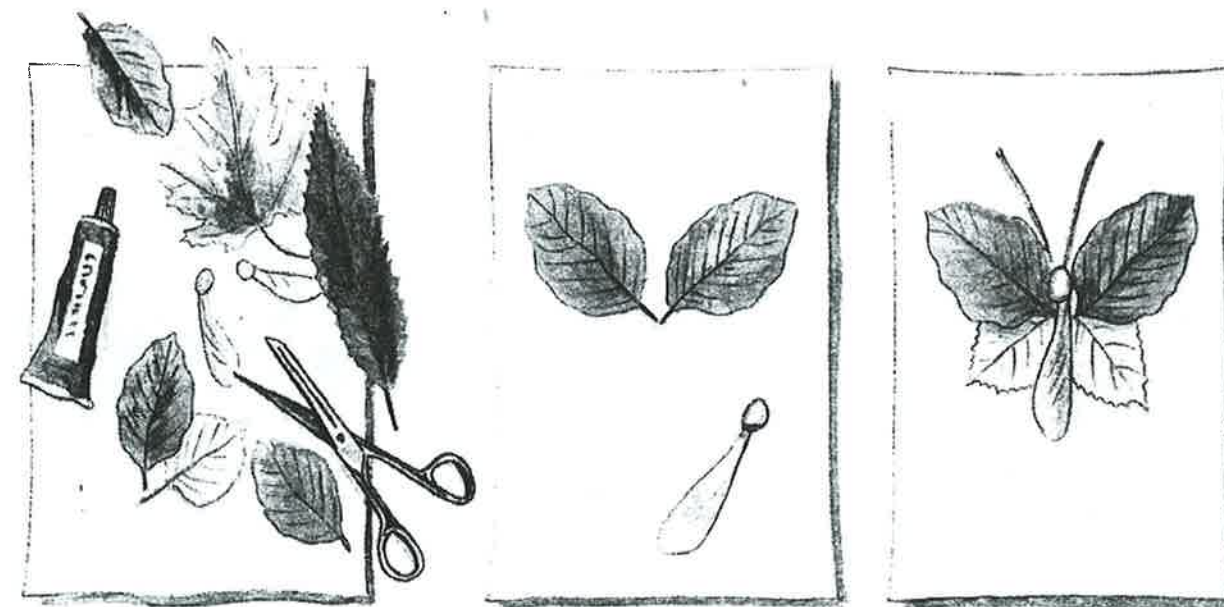
x in sh is alleen het boek wilt?

Kinderhoek

We zitten nu nog wel in de zomer, maar straks begint de herfst weer. Natuurlijk ga je dan weer op zoek naar paddestoelen. Maar omdat je die niet mag plukken – dat weet je toch wel, hè?! – kun je er ook niks van maken. In de herfst is er wel meer moois te zien, bijvoorbeeld mooi gekleurde bladeren die van de bomen vallen. Wat je daar mee kunt doen lees je hieronder.

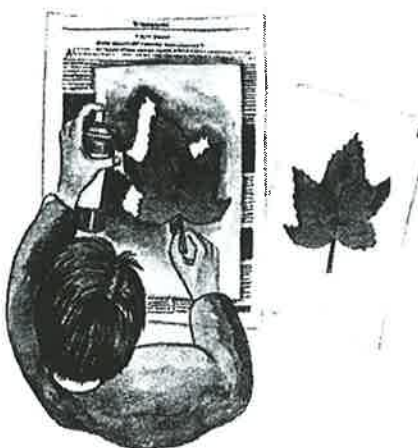
Bladeren verzamelen

Pluk de bladeren van verschillende bomen: eik, beuk, berk, kastanje, enzovoorts. Laat ze drogen tussen twee velletjes absorberend papier. Leg er een dik boek bovenop bij wijze van pers. Haal na twee weken de gedroogde bladeren voorzichtig weg en leg ze op een vel tekenpapier. Schrijf in je mooiste handschrift de naam van de boom erbij. Doe daar dan zelfklevend cellofaanpapier overheen en druk goed aan. Nu hoeft er alleen nog maar een lijst om je werk!

Een schilderij van bladeren

1. Schets op een vel tekenpapier hoe je de bladeren wilt rangschikken. Haal daarna de bladeren van elkaar los.
2. Lijm de losse bladeren op het tekenpapier. Langzaam aan krijgt je ontwerp vorm.
3. Als het kunstwerk klaar is, doe er dan zelfklevend cellofaanpapier overheen. En lijst het in, want het is vast en zeker heel mooi!

Drukken met bladeren

Leg een blad op een krant. Bedek dat met verf en gebruik dit beschildeerde blad om het af te drukken op een vel wit papier. Pas op, je kunt er smerig van worden: doe je schildersjas aan en leg wat kranten op de vloer!

Benodigd heden

- Tekenpapier, cellofaanpapier, kranten
- Schaar, lijm
- Haarlak of fixeermiddel voor verf

DE TOORTS AUGUSTUS 2004

Zuid-Kennemerland gaat biologisch

Wist u dat de aardbeien die momenteel in de Nederlandse supermarkten verkocht worden **verboden** bestrijdingsmiddelen bevatten? Je denkt toch ... in Nederland is alles goed geregeld en wordt er streng gecontroleerd, maar dat blijkt niet het geval te zijn. Tijd om te besluiten voortaan (vaker) biologische producten te gebruiken. Onze afdeling sluit zich aan bij de landelijke campagne 'Nederland gaat biologisch'. De redactie van De Toorts wil twijfelaars graag over de streep helpen met een aardig aanbod.

Voor we u dit aanbod doen, willen we iets meer vertellen over de jaarlijkse voedselmetingen en welke supermarktketens daar goed of slecht uit naar voren komen en over de landelijke campagne 'Nederland gaat biologisch'. Voorts gaan we kort in op vragen rond biologische producten en laten we zien welke regionale supermarkten de meeste biologische producten verkopen.

Weet wat je eet

De jaarlijkse voedselmetingen in opdracht van Milieudefensie, Stichting Natuur & Milieu en Goede Waar & Co (een vereniging van consumenten) tonen aan dat supermarkten producten verkopen waarbij de norm van toegestane bestrijdingsmiddelen is overschreden of zelfs producten verkopen die **verboden** middelen bevatten. Uit metingen deze zomer kwam naar voren dat vijf van de vijfendertig monsters aardbeien (= 14%) en dertien van de vijfendertig monsters bleekselderij (=37%) **verboden** bestrijdingsmiddelen bevatten. De milieu- en consumentenorganisaties laten regelmatig groenten en fruit testen in het kader van de campagne 'Weet wat je eet'. Zij willen hiermee consumenten informeren maar ook supermarkten aansporen om zich op z'n minst aan de wet te houden. De monsters deze zomer zijn genomen bij telkens vijf winkels van zeven verschillende supermarktke-

tens en zijn door een onafhankelijk instituut onderzocht.

Wie overtreedt de wet

ALDI en PLUS kwamen het best uit de meting met de aardbeien, DIRK VAN DEN BROEK en ALBERT HEIJN kwamen er het slechtst uit. Bij de bleekselderijmeting kwam ALBERT HEIJN als beste te voorschijn en EDAH en DIRK VAN DEN BROEK het slechtst. De verboden middelen blijken vooral voor te komen bij de producten die uit Nederland afkomstig zijn. De minister is gevraagd om openbaarmaking van de namen van de betreffende supermarkten, maar dat heeft hij geweigerd. Boven genoemde milieu- en consumentenorganisaties gaan nu bezwaar aantekenen, daarbij gesteund door de handtekeningen van 7000 burgers. Als de consument weet om welke supermarktketens het gaat, kan hij een bewuste keuze maken. Supermarkten worden dan tevens gestimuleerd om maatregelen te nemen. Engeland, waar die openbaarheid al jaren een feit is, bewijst dat dit systeem werkt. Supermarkten doen daar beter hun best om gif op voedsel te voorkomen.

Nederland gaat biologisch

Onder deze naam is in april dit jaar een landelijke campagne van start gegaan, met steun van zo'n

dertig maatschappelijk betrokken organisaties met totaal zo'n zes miljoen leden. De bedoeling is dat deze organisaties hun leden oproepen om vaker biologisch voedsel te kopen. Dit kan de biologische landbouw een flinke duw vooruit geven. Wanneer de helft van die leden voor € 2,50 per week biologisch koopt, verdubbelt de vraag naar biologisch voedsel al. Zestienhonderd boeren kunnen dan omschakelen naar de biologische landbouw.

supermarkt	totaal aantal producten		
	2003	2002	2001
AH Mentonpassage Haarlem/Schalkwijk	206	195	178
AH Soendaplein Haarlem-Noord	205		
AH Zandvoortselaan Heemstede	179	176	162
AH Kerkweg Heemstede	176		
AH Beverhof Beverwijk	155		137
VOMAR Krugerkade Haarlem	141		
VOMAR Schouwenaarstraat Beverwijk	122	134	124
DEKAMARKT Floridaplein Haarlem/Schalkwijk	124	61	57

Waarom biologisch?

Biologische producten hebben meer smaak dan 'gewone' producten. Steeds meer biologische producten komen goed uit smaaktesten. Biologische yoghurt kwam bijvoorbeeld als nummer 1 en 2 uit een test van de Consumentenbond en ook biologische wijn, kip en

groenten scoorden extra goed bij de smaaktesten. Mensen kopen de producten steeds vaker omdat ze het gezonder vinden. Omdat er in de biologische landbouw geen chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest worden gebruikt is het ook beter voor het milieu. Zo krijgen wilde planten en diersoorten meer kans. Ten slotte zorgen biologische veehouderijen voor gezonde dieren die zoveel mogelijk naar hun aard kunnen leven, zoals varkens die willen wroeten en kippen die willen scharrelen. Biologische producten zijn weliswaar duurder maar voor kwaliteitsvoedsel betaal je nu eenmaal extra. De producten zijn gemiddeld vijftig procent duurder. Als je het echter vergelijkt met A-merken in de supermarkt, dan scheelt het maar zo'n twintig procent. En dan krijg je wel een lekker, gezond en milieu- en diervriendelijk product.

Steeds meer supermarkten verkopen producten met het EKO-

keurmerk. Milieudefensie houdt sinds 1998 tellingen bij van dit biologisch aanbod. Dit jaar zijn ongeveer 300 supermarkten door het hele land bezocht, waarvan 44 in Noord-Holland. In de Noord-Hollandse Top-tien van supermarkten met de meeste Eko-producten zitten een aantal supermarkten uit onze regio.

Ter vergelijking: de supermarkt die in 2003 heeft gewonnen (Co-op Dunnik in Drenthe) heeft 375 producten in haar assortiment. De koepelorganisatie van supermarkten heeft in 2001 een convenant ondertekend, waarin men toe zegt toe te zullen werken naar een marktaandeel van 5% biologische producten in 2004. Het marktaandeel in begin 2003 was nog slechts 1,6%, met uitzondering van biologische aardappelen, groente en fruit, die hebben inmiddels een marktaandeel van 4%.

Zuid-Kennemerland gaat biologisch

IVN Nederland is een van de betrokken organisaties bij de landelijke campagne en het is logisch dat wij als afdeling deze oproep aan onze leden en donateurs doorgeven. De Toortsredactie heeft contact gezocht met Odin, de organisatie die abonnementen verzorgt van

De abonnementen lopen van 7.50 euro tot 14.50 euro per week en u kunt kiezen uit groente, fruit of een combinatie daarvan. Globaal kunt u per 'tas' rekenen op voldoende groente voor minimaal drie maaltijden.

¹⁾ Meldt u als nieuwe abonnee aan via de website of vraag uw winkelier u als nieuwe abonnee aan te melden!!

We hopen dat we u met dit aardige aanbod over de streep kunnen trekken om voortaan biologische producten te kopen. Het zou mooi zijn dat we als IVN-afdeling kunnen laten zien dat het ons ernst is met onze zorg voor natuur en milieu.

Jonne Misset

Overzicht afhaalpunten

Bloemendaal: Korte Kleverlaan 46, tel. 5250958;
Haarlem: Zijlweg 45, tel. 5313825, Mr. Cornelisstr. 44, tel. 5269610, Venkelstraat 24, tel. 5409290;
Hoofddorp: Bernadottestraat 153, tel. (023) 5611758;
Nieuw-Vennep: de Symfonie 57, tel. 0252-675750;
Overveen: Bloemendaalseweg 228, tel. 5250764,
Santhoort-N: Wüstelaan 83 (molen) tel. 5391793.

www.milieudefensie.nl
 www.nederlandgaatbiologisch.nl
 www.odin.nl
 www.platformbiologica.nl

Hoe voor een bezoekende IVN-afdeling gesloten hekken opengaan...

De sleutel wordt omgedraaid, het hangslot losgemaakt. Verboden toegang voor onbevoegden staat er op hek. Maar het hek gaat nu open. Speciaal voor ons. Omdat we met de IVN-afdeling NW-Overijssel op pad zijn. En dus staan we helemaal alleen in de Houtglop. "Willen jullie nog voor het donker thuis zijn", vraagt Yneke Bettink enige tijd later als de hele groep wederom in adoratie voor een uniek plantje met gids en loop op de grond ligt.

Foto: Ger de Haan, IVN NW-Overijssel

Twee dagen geleden stormde het nog van jewelste. Maar nu is de wind gaan liggen en is de lucht strak blauw. Dat komt goed uit, want een dik jaar nadat een delegatie van ons op bezoek was in het Nationaal Park De Weerribben en natuurgebied Rottige Meente, is er een tegenbezoek gepland. Dat start in de Hekslootpolder. Want ook al is ons veengebied veel kleiner, het ligt wel aan de andere kant van het land. En dus praten we over de overeenkomsten en de verschillen, terwijl we met Berry van de Hoorn en Leo van der Brugge op zoek gaan naar vogels. Nee, groepen kluten heb je daar niet, maar ook geen aangelegde plasjes met kiezelilanden erin. Wel nijlganzen, waarvan er zeker 50 over ons hoofd vliegen.

Even later hebben we ons naar een heel ander decor verplaatst. We staan met Wil Stumpe bij de Stormpe Toren in Spaarnwoude. De oude strandwal te bewonderen. Heel idyllisch. Zeker omdat we ons door bruidsgasten heen een weg moeten banen om de vaam (de afstand tussen de uiterste vingertoppen van twee gestrekte armen) van 2,69 meter te kunnen bewonderen van de historische reus Klaas van Kieten. Terug op honk, komen we bij in de Stadskweektuin met ver-

rukkellijke, homemade kaassoep van Jonne Misset, een familierecept waar iedereen het fijne van wil weten. Voor het middagprogramma reizen we af naar Parnassia. Of we een kompas bij ons hebben, wil Yneke weten als

we vanaf het strand hijgend de hol op zijn gelopen richting de duinen. Ze laat zien hoe de wind de knoppen aan de westkant van planten en struiken afrukt en dat ze vooral oostwaarts groeien. Geen kompas nodig, dus. Dat dit fenomeen bij een heftige storm wel hele extreme vormen aan kan nemen, zien we als we achter het gesloten hek door de Houtglop en het Schelpengat struinen. Honderden orchideeën zijn precies voor de helft bruin en voor de helft roze. Bruin is waar de bloemen zijn weggerukt door de storm. Het 'ah'- en 'oh'-geroep is niet van de lucht. In de natte vallei lopen we tussen bijzonder veel wonderschoons door. Geen paden, dus oppassen waar je je voeten zet. Velden vol met gele walstro, kromhals, ogentroost,

kruiwend stalkruid, krielparnassia, vogelwikke, ratelaar, bitterling, guichelheil, rolklaver, kruiwilgen waarvan we op de takjes kauwen om het salicylzuur tegen de vermoeidheidshoofdpijn vrij te maken, nog niet bloeiende parnassia en heelblaadje en nog heel veel meer. En dan opeens: twee paren de St. Jansvlinders, een derde kijkt toe. De geel met zwarte rups van deze vlinder zit op de stengel ernaast en 5 cm verder hangt een pop. Alle stadia nog geen 30 cm van elkaar vandaan! De camera's klikken.

Ook op het strand zien we de gevolgen van de storm. Massagraven met Amerikaanse zwaardscheden. Half dood op het strand geworpen, de dieren maken hun laatste stuiptrekkingen op het zand. Datzelfde geldt voor de vele bijna dichte strandgapers, waar hier en daar weifelend een sifon naar buiten gestoken wordt. Leo en Yneke ontrafelen de geheimen van het strand, van wulkeneieren met zeedraad erop, van de geslachtsellen van het knotswier en van de wulk die gehavend is achtergelaten door een heremietkreeft. Héél anders allemaal dan bij ons, concludeert iedereen uitgelaten veel later dan volgens schema gepland was. Jammer dat we niet meer tijd hadden. Dit soort uitstapjes moeten we vaker doen, vinden we allemaal.

Jacqueline van Klaveren

Foto: Ger de Haan, IVN NW-Overijssel

foto: te donker

Het IVN-paddestoelenevenement wordt dit jaar van begin tot eind georganiseerd en uitgevoerd door de cursisten van de Natuurgidsencursus. Zij doen dit als eindopdracht van de cursus. Hieronder stelt de paddestoelenpubliciteitswerkgroep (mooi woord voor scrabble) u via hun persbericht op de hoogte van wat u kunt verwachten op de eerste zondag in oktober.

Op ontdekkingsreis naar paddestoelen

Dit jaar bestaat het IVN Zuid-Kennemerland 25 jaar! en ook dit jaar organiseren wij weer de jaarlijkse Paddestoelendag in samenwerking met Staatsbosbeheer. Dit evenement over de wereld van schimmels en paddestoelen zal plaatsvinden op **zondag 3 oktober op het landgoed Elswout**, met veel informatie en excursies voor volwassenen en kinderen. Paddestoelen kan je het hele jaar door vinden. Vooral in de nazomer en in de herfst zie je ze het meest. Ook zijn er in sommige jaren meer paddestoelen dan in andere jaren. Dit heeft te maken met de temperatuur en de hoeveelheid regen. Ook komen ze soms na een regenbui heel snel te voorschijn. Ze schieten dan als paddestoelen de grond uit...

Door het plotselinge verschijnen en de snelle groei hebben paddestoelen iets geheimzinnigs. Vroeger werden ze met bovennatuurlijke zaken in verband gebracht; vandaar de namen heksenboleet, duivelsbrood en heksenkring. Paddestoelen groeien ook lang niet altijd op dezelfde plek. Soms blijven ze jarenlang weg om dat weer plotseling op te duiken. Een zoektocht naar paddestoelen is altijd een ontdekkingsreis!

Foto: Gerrit Valkenwoud, IVN Zoetermeer

Toegangskaat voor het Landgoed Elswout (€ 0,50) is verplicht. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie bij Wilma van den Heuvel telefoon 023-5326232 of Ingrid Gabriël telefoon 023-5553825 en op www.ivnzk.nl.

Het paddestoelenevenement duurt van 10.30 tot 16.00 uur.

- Paddestoelenexcursies van maximaal 1,5 uur starten om 11.30 uur, 12.30 uur, 13.30 uur en 14.30 uur
- Dialezingen van 20 minuten starten ieder heel uur van 11.00 uur tot en met 15.00 uur
- Kinderexcursies om 12.30 uur en 14.30 uur, duur 1,5 uur, ouders gaan niet mee
- Vossenjacht voor kinderen (evt met ouders), gelijklopend met het excursieschema
- Tentoonstelling over paddestoelen
- De Groene Winkel van het IVN is de gehele dag aanwezig
- Natuurwinkel
- Informatie en voorbeelden over eetbare paddestoelen.

Voor de indeling in een excursiegroep, zowel voor volwassenen als voor kinderen, moeten kaartjes gereserveerd worden. Deze zijn gratis verkrijgbaar bij de inormatiestand bij het koets-

Christus en Petrus hadden honger. Ze liepen al bedelend om brood door een dorp. Hier en daar kregen ze voedsel en liepen goedgehumeurd verder tot ze bij een groot bos kwamen. Op hun tocht door het woud aten ze van het brood, dat van wit en zwart meel gebakken was. Er vielen broodkruimels op de grond en soms spuugden ze een stukje uit. Daaruit ontstonden de paddestoelen. Uit het zwarte meel ontstonden de giftige en de niet-eetbare; uit het witte meel ontstonden de eetbare paddestoelen.

Het bestuur

JUBILEUMVIERING OP 23 OKTOBER 2004

Op zaterdag 23 oktober dit jaar is het dus **precies 25 jaar geleden** dat onze afdeling werd opgericht. Daarom heeft het bestuur besloten op die dag een receptie te houden en wel in de kantine van de Volkstuinvereniging Ons Buiten, eveneens aan de Boerhaavelaan gelegen. Of het hier ook werkelijk om één en dezelfde kantine gaat ... wie het weet mag het zeggen.

Op 23 oktober 1979 werd de IVN-afdeling Haarlem e.o. opgericht. Die oprichtingsvergadering vond plaats in de kantine van de Volkstuinvereniging Eigen Tuin aan de Boerhaavelaan in Haarlem/Schalkwijk. Houdt u dus zaterdagmiddag 23 oktober 2004 vrij in uw agenda! U ontvangt te zijner tijd een uitnodiging met een programma.

ZUID-KENNEMERLAND

DE VAAS: DECORUM IN TUIN EN PARK

Dikwijls treffen we op een landgoed beeldhouwwerken aan in de vorm van vazen, die opgesteld staan op bijvoorbeeld de toegangspilaren van een hek, op de penanten van een brug, of op een sokkel in een zichtlaan. De toepassing van vazen in een tuin is al eeuwenlang een gebruik. We bedoelen daarbij niet alleen de siervaas met deksel, maar ook de tuinvazen met daarin planten. Aan hun vorm en decoratie werd veel zorg besteed. Er moeten veel van dergelijke potten hebben bestaan, maar tegenwoordig zijn ze juist uiterst zeldzaam. Ook nu nog brengen authentieke tuinvazen op veilingen astronomische bedragen op. De vaas is in de voorbije eeuwen van diverse materialen vervaardigd. Marmer, hardsteen, zandsteen, hout, brons, lood, gietijzer, kunststeen en terracotta (Italiaans voor gebakken aarde). Vond men in Nederland een tuinbeeld over het algemeen net iets te frivol, een vaas werd in alle eeuwen alom gewaardeerd.

Plaats in de tuinaanleg

Een vaas zorgt op essentiële punten in het horizontale vlak van de tuin voor een verticaal element. Dat kan zijn op of naast het snijpunt van hoofd- en zijassen, aan het einde van een zichtas, als centrale blikvanger in een parterre, ter weerszijde van een pad of bordestrap, of op balustrades en taluds langs de tuin. De beeldhouwer liet zich voor de voorstelling op een vaas inspireren door de opbouw van de natuur: de vier seizoenen, de vier elementen of de delen van de dag. Mythologische figuren werden ook altijd succesvol aangewend, naast persoonsverheerlijking

in de vorm van het beroep van de opdrachtgever.

Bij het plaatsen van kostbare beelden en vazen in een symmetrische tuinaanleg speelde de Italiaanse en

Franse tuinkunst een belangrijke rol. Niet in het minst door de bezoeken van de Nederlanders aan deze landen en de prentenseries van de tuinen en tuinsculpturen die hier gretig werden verzameld. Nog eerder dan stadhouder Willem III zelf, introduceerden hovelingen als Hans Willem Bentinck en Philips Doublet op hun buitenplaatsen Zorgvliet en Clingendael in de jaren 1670 en 1680 vazen en beelden in hun tuinen op basis van deze prentvoorbeelden. In deze eeuw was er volop belangstelling

voor het kweken van exotische planten en de presentatie van de kweekresultaten in gedecoreerde tuinpotten.

In de vroege 18de eeuw werden de rijke burgers in toeneemende mate opdrachtgever voor beelden en vazen waarmee zijn hun stadstuin of tuin bij de buitenplaats konden verfraaien.

In de loop van de 18de eeuw kwam er kritiek op de overdaad aan beelden en vazen in de tuin. De welvarende Hollandse burger volgde de mode van de vorstelijke buitens, maar dan op kleinere schaal waardoor het allemaal wat potsierlijk werd. Stonden in de formele tuinen de vazen en beelden letterlijk in rijen opgesteld, in de nieuwe mode van de landschapstijl werden de vazen uit hun symmetrisch verband gehaald en kregen een schilderachtige plek

in het park toegewezen. In het landschapspark gold allereerst de natuur als kunst; het beeld, de vaas kreeg in deze context een ondergeschikte, meer sfeerbepalende rol. Naar de smaak van de late achttiende eeuw is de vaas ook werkelijk een antieke lijkbuis; daar was de tuinvaas ook van origine van afgeleid.

Materialen

In Nederland wordt geen natuursteen aangetroffen dat geschikt is voor beeldhouwwerk.

Aanvankelijk waren de meest gangbare materialen zandsteen en marmer. Zandsteen was afkomstig uit de groeve in Bentheim, net over de grens in Duitsland, die aan het eind van de 19de eeuw uitgeput raakte. In de natuur patineert deze steen vrij spoedig tot donkergrijs en grijs. Hoewel de steen weervast is kan het oppervlak, wanneer het aan weer en wind wordt blootgesteld, uitspoelen. Verschillende kwaliteiten marmer werden uit Carrara in Italië gehaald. De stenen blokken werden in standaardafmetingen aangeleverd of konden bij de groeve op maat worden besteld. Zandstenen of hardstenen vazen werden vaak beschilderd om ze tegen verwerking te beschermen en om de suggestie van duurdere materialen als marmer en brons op te wekken.

Beelden en vazen kunnen niet alleen uitgehakt worden in steen of marmer, maar tevens worden gegoten in door verhitting vloeibaar gemaakte metalen zoals brons, lood, gietijzer en zink. Van originele beelden en vazen werden malen gemaakt van een speciaal soort klei die vermengd werd met as en fijn zand. In deze malen werd, nadat ze goed gedroogd waren, gesmolten lood gegoten bij een hoge temperatuur. De diverse stukken uit de malen werden aan elkaar gesoldeerd om een smeedijzeren geraamte heen. De holte werd opgevuld met een soort pleister, gemengd met zand en stukjes steen. Lood werd meestal geschilderd om het op steen te laten lijken. Vazen vervaardigd van lood of zink wer-

den geschilderd in zandkleur of wit om ze de meer kostbare uitstraling van zandsteen of marmer te geven. In de late 17de en 18de eeuw werden in ons land tuinpotten van terracotta vervaardigd, als goedkope variant op natuurstenen en loden tuinvazen.

Vanaf de 19de eeuw werden naast terracotta tuinversieringen ook ornamenten van kunststeen vervaardigd. De enorme vraag naar dergelijke ornamenten had verschillende redenen. De belangrijkste was dat de stukken zich massaal lieten produceren en daardoor beduidend goedkoper werden. De 19de eeuw immers is de eeuw van de industrie en de mechanisering. Het hoeft dus geen verwondering te wekken dat nieuwe productieprocessen hebben geleid tot de fabricage van tuinbeelden in vaak nieuwe materialen. Zo werden naast monumentale bronzen afgietsels vanaf de tweede helft van de 19de eeuw ook kleinere beelden en tuinvazen van goedkopere materialen als gietijzer en zink vervaardigd. In die tijd werd gietijzer gezien als een dankbaar materiaal om op grote schaal bouwornameenten te vervaardigen, maar ook tuinvazen en beelden werden van dit materiaal gemaakt. Eigenlijk werd toen alles van gietijzer gemaakt: van inktpot tot treinstation! Gietijzeren vazen kregen een verflag die in kleur varieerde van grijs-wit tot donkergroen of zwart.

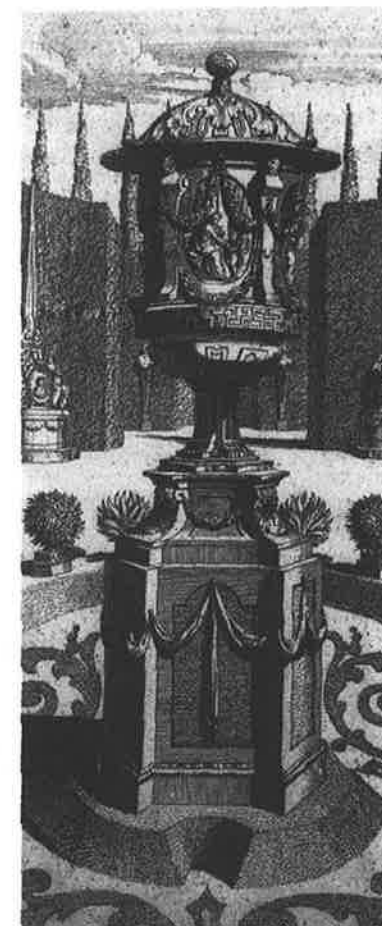
Tuinbeelden en vazen konden door de opdrachtgever uit catalogi worden besteld. Originaliteit en uniciteit van de tuinsculptuur maakten plaats voor standaardproductie en de oneindige mogelijkheden van een geïndustrialiseerd productieproces.

Tuinvazen zijn roerende goederen. Zij werden net als ander tuinmeubilair, zoals beeldhouwwerken, banken, kuipplanten en de inventaris van de kassen, bij eventuele verkoop van huis en tuin verkocht aan een andere eigenaar.

Na deze algemene verhandeling over de tuinvaas zult u in de volgende Toorts een nadere kennis-

making vinden met enkele vazen in het bijzonder, en wel uit onze omgeving, zoals onder andere de tuinvaas in de tuin van Huis te Manpad en de zandstenen tuinvaas op Beeckestijn.

Mieke Wilmsink

Voornaamste bron: Bulletin van de Stichting Vrienden Nederlandse Landgoederen, najaar 1997.

Waar heksen en elfen – elkaars handen vasthoudend – dansen in de Midzomernacht, daar ontstaat in het gras een bruine, verdroede kring, de Heksenkring. Binnenin de kring en aan de buitenkant is het gras mooi groen en groeit het welig. Laat geen koe grazen binnen de ring: haar melk zal zuur worden en haar kalf zal dood ter wereld komen.

zondagmiddag

Nazomer

*Nog geeft de late zomer dag na dag
Vol zoete warmte. Boven bloementrossen
Zweeft hier en daar met moede vleugel-
slag
Een vlinder glanzend als van goudbro-
kaat.*

Hermann Hesse

De zon schijnt, dus een goed moment voor een straatje om langs de Leidsevaart. Op het terrein van de Amsterdamse Waterleiding is een veld vol molshopen en kauwtjes. De laatste lopen druk heen en weer, pikken in het gras, kijken voortdurend in het rond; zij hebben het gezellig druk zo samen. Als ik langs de hulst loop, zie ik dat de bessen al flink opkleuren. De klimop ernaast moet nog gaan

van zijn levensjaar prachtig. Ik denk omdat hij vaak de enige opvallende rode is temidden van al het groen.

*veel hemelwater
de herfst moet nog beginnen
roestende zuring*

M'

bloeien. Een heel ander jaarschema dus.

Ik loop verder langs het zijslotje met aan de andere kant volkstuintjes. Wat het zo leuk maakt is de strakke indeling van allerlei groene groente, afgewisseld met knalrode dahlia's, gele zonnebloemen of roze asters. Nuttig en aangenaam gaan hier heel goed samen. De boerenkool begint zich te ontplooien en jawel, een koolwitje fladdert erboven. De bladeren van de bonen zijn al in herfstkleur en bewegen op de wind.

Voor mijn voeten staat een zuring. Deze plant vind ik in elk moment

Ik weet dat ik nog langs het slotje loop, maar dat is hier niet te zien door het hoge gras in de berm en het riet in de sloot. Een meerkoet toetert, maar ook hem zie ik niet. Voor velen behoort hij tot de 'vervelende' planten, maar ik vind hem altijd zo mooi en feestelijk als hij zich als een bloemslinger door veel groen windt: de haagwinde of wel 'het pispotje'. Vlak naast het tegelpad groeit rode klaver. De witte klaver noemden wij vroeger altijd 'schapenbloem'. Ik denk dat het bollige bloempje aan een schapenvacht deed denken.

En jawel, wat ik nog nooit zag, twee parende vlinders. Althans, daar ga ik vanuit. De zachtgele onderste zit er al, wijdvleugelig. Op de randjes van de vleugel zit een beige hoekje en daarnaast twee beige stippen. De nieuwkomer is van boven helemaal wit. Hij - ik neem aan dat het een hij is - neemt een paar keer op de onderste vlinder plaats en wappert er dan weer vandoor.

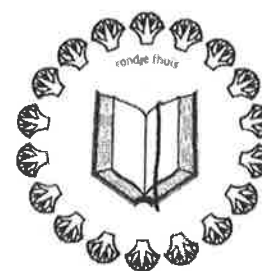
Wat is het heerlijk rustig als er even geen auto's en treinen langs rijden en je alleen de wind hoort gaan door het riet en de populieren aan de overkant. Zo zal het ook geweest zijn in de tijd van de trekvaart. Alleen de geluiden van het paard op het jaagpad, van de schipper en flarden gesprekken van de passagiers zweefden een moment over de trekvaart. Met de ogen gesloten, zittend op een bank in de berm denk ik me even in die tijd. Maar de stilte duurt niet lang en ik loop verder langs de volkstuinten waar cd's hangen, als een moderne vogelverschrikker die kleuren rondstrooit.

Ah, hier bloeit de paarse vogelwikke, naast een eenzame boterbloem. Aan de andere kant van de sloot hangen uitnodigende, maar voor mij verboden vruchten: bramen. De berm ziet er niet zo uitnodigend uit. Behalve de genoemde planten is er niet veel meer te ontdekken. Maar als je zoiets zegt, dan wordt direct het tegendeel bewezen. Hier bloeit het duizendblad nog mooi wit, temidden van de bijvoet die gedeeltelijk nog in de knop staat en ook deels is uitgebloeid. Wat verscholen erachter een bloeiende brandnetel. Er staat een klein plantje al te verpluizen. De naam 'Canadese fijnstraal' komt in me op, maar dat moet ik nakijken. En hoewel we dicht bij

de duinen zitten, had ik dit plantje hier niet verwacht: een blauw bloeiende plant met roze/paarse knoppen. Tja, slangekruid? Een bij bezoekt bloem na bloem. Misschien bezig met de wintervoorraad.

Ik ben bij de volgende brug en omdat de rest van de berm er niet veel anders uitziet dan tot nu toe, keer ik om. Maar daar zie ik een primeur: een els met witte bloemen! Kijk, daarom vind ik de winde zo leuk: stiekem aan floravervalsing doen.

Zo, lekker tegen de wind in naar huis. Misschien valt me vanaf deze kant nog iets op dat ik zojuist niet heb gezien. Jawel, ik zie aan een rek kleine kalebassen hangen. Al tijd gedacht dat die op de grond groeien. Zo zie je maar. En als beloning, vlak voor de brug, in een ligusterhaag, een bosje bramen. Even proeven: nog zuur maar wel lekker. Voor ik oversteek zie ik dat de molshopen er nog liggen, maar dat de kauwtjes allemaal zijn verdwenen.

*De natuur behoeft geen verklaring.
Om haar schoonheid te begrijpen
is een open oog
en een ontvankelijk gemoed voldoende.*

Karl Dettlef

Tja, dat kan wel zo zijn, maar ik ben nu eenmaal een nieuwsgierig

mens en wil gewoon soms dingen weten. In de boeken die ik thuis heb kan ik de beschreven vlinder niet vinden. Wel een mooie tekst in het boekje 'Hermann Hesse - Vlinders':

"...de vlinder is toch iets bijzonders, hij is toch geen dier zoals andere, hij is eigenlijk helemaal geen dier, maar enkele de laatste, hoogste, feestelijkste en tegelijk de meest belangrijke levensstaat van een dier. Hij is de feestelijke, en tegelijkertijd de scheppende en tot sterven bereide bruiloftsvorm van dat dier, dat voordien een slapende pop, en voor de pop een vraatzuchtige rups was. De vlinder leeft niet om te vreten en oud te worden, hij leeft enkel en alleen, om lief te hebben en om voort te brengen, daarvoor is hij met een fabelachtig mooi kleed uitgedost, met vleugels die vele malen groter zijn dan het lichaam, en die in patroon en kleuren, in schubben en dons, in een hoogst verschillende en geraffineerde taal het geheim van zijn bestaan uitdrukken, alleen om intensiever te leven, om het andere geslacht bekoorlijker en verleidelijker te verlokken, het feest van de voortplanting stralender te vieren..."

Eerlijk gezegd doet dit de vlinder meer eer aan dan een sobere beschrijving van zijn uiterlijk en leefgebied. Maar ik blijf wel zoeken naar de naam.

En dan had ik nog de 'Canadese fijnstraal' en in Thieme's Plantengids zie ik dat de naam inderdaad klopt bij het plantje: de plant kan men ondanks de onopvallendheid nauwelijks met andere verwarren. Ze bloeit tussen juni en oktober, wordt 30 tot 100 cm. hoog en groeit vooral in onkruidgemeenschappen, die men op spoorbanen, langs wegen, op muren en op puinplaatsen vindt.

De Canadese fijnstraal werd eerst in het midden van de 17de eeuw vanuit Noord-Amerika in Europa ingevoerd. Voor 1700 is er niet over deze plant geschreven. Zij behoort tot de familie van de Composieten, één van de grootste families uit de bloemenwereld. De pluizige zaadjes worden door de wind verspreid. Maar de eerste plantjes zijn waarschijnlijk op een andere manier in Europa gekomen, volgens Richard Mabey in 'Wilde straatbloemen': "...trekvoegels, vooral de grotere onder hen, zoals eenden en ganzen, kunnen aan hun poten of in hun veren zaden duizenden kilometers vervoeren. Zelfs dode vogels hebben een plaats op de groeiende lijst van zaadverspreiders. De Canadese fijnstraal, nu één van de meest inheemse planten, is naar men aanneemt in Europa gearriveerd in het verenpak van een dode vogel, waarin de pluizige zaden waren blijven steken..."

Ik kan het me moeilijk voorstellen, maar er zal wel een grond voor dit verhaal zijn.

Grond voor mijn verhaal was, dat ik u wilde laten meegenieten van mijn wandeling.

Marisca van der Eem

Duindoornroosje leert dat kennis ook niet alles is

Het is midden winter en ijsig koud. Met z'n zessen staan we wijdbeens op een rijtje in de Haarlemmerhout en kijken stijf als we zijn met ons hoofd tussen onze benen door. Het is een opdracht van een mede-cursist. Een zogenaamd makkelijke methode om de hoogte van een boom te meten. Na maanden excursies van docenten gekregen te hebben, moest het er toch een keer van komen dat we zelf gingen oefenen. De eerste keer. Heel veilig. Met elkaar.

Voor elkaar. In kleine groepjes. Iedereen bereidde twee onderwerpen van vijf minuten voor. Met twee verschillende werkvormen. Voordat ik aan de natuurgidsencursus begon, dacht ik bij een excursie maar aan één ding: de monoloog van de alwetende excursieleider. Maar zo blijkt, niet iedereen is daar even gecharmeerd van. Laat staan kinderen. Wat doe je dan? Dus waar de een ons in de Haarlemmerhout ondersteboven liet staan, ging de ander een dialoog aan met de groep. Iemand liet ons dingen voelen en weer een ander had zoekkaarten bij zich waarmee we zelf aan de slag moesten. Praktische tips kregen we ook van de ons begeleidende docent.

"Waarom sta je tussen de mensen in en niet voor de groep", kreeg ik te horen. "Heeft dat een reden?" Ik leerde ook dat je altijd op moet letten waar de zon staat, zodat jij de gene bent die tegen het licht in kijkt. En uit welke hoek waait de wind? Handig om te weten, zodat je niet hoeft te schreeuwen. Van die dingen dus. Dingen waar ik

nooit bij stil had gestaan en die je excursie kunnen maken en breken. Want aan kennis alleen heb je niets als je die niet kunt overbrengen.

Maar ook is duidelijk geworden dat niet alleen de natuur en de cursus vol verrassingen zitten. Want wat doe je als je met een beheerder hebt afgesproken dat hij speciaal voor jou het hek komt open doen en hij komt niet? Weggaan? Natuurlijk niet. We trokken onze creatieve registers open, leenden een grote vuilnisbak die op straat stond en overwonnen het ruim 2 meter hoge hek. Zonder kleerscheuren. Wat als je met z'n drieën in de

auto op weg bent naar een vergadering van de kinderwerkgroep, de ramen beslaan en de bestuurder weet niet hoe de ventilatie werkt? Of als je op het strand staat te wachten op mensen naar aanleiding van een in de krant aangekondigde strandexcursie en er komt niemand? Zoeken langs de vloedlijn?

De laatste zondag voor de vakantie wordt het serieus. In kleine groepjes geven we een excursie voor familie en vrienden in Middenduin. Ik dacht aardig wat uitgezocht te hebben over het schuimbeestje maar draai me helemaal vast als ik iets vertel over cicades. Ik krijg de onverwachte vraag of de cicade een soort ke-

ver is. Nee, dat is het niet. Maar hoe leg ik uit wat het wel is? Geen idee wat de verschillen zijn. Oh ja, ik heb nog een boek in mijn tas en laat een plaatje zien en haal daarna opgelucht adem. Gered. Nou, niet helemaal. Daar merk ik hoe lastig het is om goed voorbereid te zijn. Wat vertel je wel en wat niet? Hoe breng je het? Hoeveel moet je weten?

Ik sta thuis voor een manshoge spiegel. Wijdbeens, met mijn pin-cet in de aanslag. Ik kijk met mijn hoofd tussen mijn benen door. Ik heb zojuist in het kader van mijn stage bij de kinderwerkgroep met de andere stagiaires een door ons zelf uitgezette kinderexcursie geleid door Woestduin tijdens een groot kinderfestival. Volgens de boswachter zitten bij Woestduin erg veel besmette teken. Natuurlijk liepen we niet door het hoge gras, niet alleen wegens de teken, maar met ruim tien kinderen van 6 tot 12 jaar is het moeilijk om iedereen op het pad te houden. Het voelde een beetje als toen ik voor het eerst ging autotrij-

den. Tien dingen tegelijk om op te letten. De een moest plassen, twee anderen deden hun best om zoveel mogelijk varens kapot te trappen, je moest de tijd in de gaten houden, kijken dat iedereen het naar z'n zin had, alle kinderen bij de opdrachten betrekken, tellen of je iedereen nog had... Aan het einde van de middag vielen we allemaal uitgeput in het gras. De perikelen van het voorbereiden en geven van excursies beginnen in hun volle omvang duidelijk te worden. Vermoeiend en erg inspirerend tegelijk. Dat wordt oefenen, oefenen en nog eens oefenen.

Duindoornroosje

Jacqueline v. Klaveren

Rondleidingen Thijsses Hof

Georganiseerd door medewerkers van de Hof en gidsen van het IVN.

Iedere eerste zondag van de maanden april t/m oktober.
Aanvang: 14 uur.
Ingang: Mollaan (achter 't Pannenkoekenhuisje), Bloemendaal

Excursies Landgoed Huys te Manpad

Georganiseerd door Stichting Huys te Manpad, onder andere m.m.v. IVN gidsen. Gedurende de periode 15 april - 15 oktober: iedere zaterdag, aanvang: 10.00 uur. Iedere dinsdag, aanvang 14.00 uur. Vertrek bij het toegangshek, Herenweg, Heemstede.

Activiteitenprogramma Herfst 2004

Vereniging voor Natuur- en Milieu-educatie, afdeling Zuid-Kennemerland.

Algemene informatie: 023 5274950

Informatie over excursies: zie telefoonnummer bij betreffende excursie.

Fietsexcursie "Natte duinvalleien"

Zaterdag 21 augustus

Vertrek: 15.00 uur vanaf infopaneel bij ingang Duin & Kruidberg in Santpoort. Duur: 2 uur. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Yneke Bettink, 023 5254995.

Avondexcursie natuureservaat Eindhoven

Woensdag 25 augustus

Eindhoven is een oud landgoed en het reservaat is een restant van de oorspronkelijke natte laagvlakte tussen Haarlem en de duinen.

Vertrek: 19.00 uur vanaf parkeerplaats bij middelbare school Sancta Maria. Duur: 1,5 uur. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Dik Vonk, 023 5254140.

Fietsexcursie Roofvogels, Spaarnwoude

Zondag 29 augustus

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en Recreatieschap Spaarnwoude.

Vertrek: 11.00 uur vanaf Boerderij Zorgvrij, Genieweg, Velsen-Zuid.

Duur: ± 3 uur. Kijker aanbevolen.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Eric van Bakel, 023 5393507.

Fietsexcursie Spaarnwoude

Woensdag 1 september

Maak kennis met Grote Klaas, Mooie Nel en Dappere Hansje. Spaarnwoude anders dan u denkt.

Een afwisselende fietsroute door een stuk van Spaarnwoude dat van historische betekenis is. U ziet monumenten en veel restanten uit ons verleden. De oer-Hollandse strijd tegen het water (het IJ) komt in dit gebied juist heel goed naar voren. We kijken niet alleen naar het verleden, maar ook naar de toekomst. U hoort op welke manier Spaarnwoude wordt onderhouden en toegankelijk wordt gehouden voor iedereen.

Start: 18.30 uur, vanaf de Spaarndammerdijk bij het haventje en het standbeeld van Hansje Brinkers. Zorg voor warme kleding, goede schoenen en zo mogelijk een verrekijker.

De tocht is niet geschikt voor kinderen.

Aanmelden vooraf bij: Jonne Misset, 023 5274950 of e-mail laterveer.misset@quicknet.nl.

Eikels, bessen en noten in Wandelbos Groenendaal

Donderdag 2 september

I.s.m. Gemeente Heemstede.

Vertrek: 18.30 uur, infopaneel grote parkeerplaats bij het restaurant. Duur: 1,5 uur.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Roelof Boddaert, 023 5717773.

Gezinsexcursie "Waterbeestjes" Hekslootpolder

Zondag 5 september

We gaan met (groot)ouders en kinderen kijken naar de dieren in minder schoon boezemwater en in een schone sloot. Neem een wit bakje mee om de dieren goed te kunnen bekijken. De leiding heeft zoekkaarten en weet hoe de diertjes leven.

Aanvang: 11.00 en 13.00 uur. Duur: 1,5 - 2 uur. Vertrek vanaf het infopaneel Spaarnwoude bij het parkeerplaatsje hoek Vondelweg/Spaarndamseweg.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Dik Vonk, 023 5254140.

Monumentale bomen op de begraafplaats

Zondag 19 september

I.s.m. de KNNV.

Deze excursie is een vervolg op onze jaarlijkse voorjaarsexcursie op de Begraafplaats. Er wordt niet alleen gekeken naar het monumentale van de bomen, maar ook hoe ze zich voorbereiden op de winter.

Vertrek: 11.00 uur bij ingang Algemene Begraafplaats aan de Kleverlaan. Duur 2 uur.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Ronald van Zon, 023 5492719.

Zaden en vruchten in het Romolen Heempark

Zondag 26 september

I.s.m. het Natuurinformatiecentrum Schalkwijk.

Dit is de tijd van het jaar dat bomen, struiken en planten in het park vruchten hebben. Er wordt gekeken naar vorm en variatie in zaden en vruchten en de manieren waarop ze zich verspreiden. Vertrek: 13.00 uur. Verzamelen op de brug van Laan van Angers (hoek Europaweg) nabij ingang van het park.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Anneke Wegman, 023 5339049.

Paddestoelendag, Landgoed Elswout

Zondag 3 oktober

Jaarlijks evenement over de wereld van schimmels en paddestoelen i.s.m. Staatsbosbeheer. Te bezoeken van 10.30 tot 16.00 uur.

- Paddestoelenexcursies van maximaal 1,5 uur starten om 11.30, 12.30, 13.30 en 14.30 uur.
- Dialezingen van 20 minuten: aanvang iedere heel uur van 11.00 tot en met 15.00 uur.
- Kinderexcursies om 12.30 en 14.30 uur. Duur eveneens 1,5 uur. Ouders gaan niet mee.
- Vossenjacht voor kinderen evt. met ouders, passend bij het excursieschema
- Ook is er een tentoonstelling over paddestoelen.
- De Groene Winkel van het IVN evenals de Natuurwinkel zijn de hele dag aanwezig.
- Informatie over en voorbeelden van eetbare paddestoelen

Voor de indeling in een excursiegroep, zowel voor die voor volwassenen als die voor kinderen moeten kaartjes gereserveerd worden, die bij de informatiestand bij het koetshuis gratis verkrijgbaar zijn.

Entree Elswout via het poortgebouw aan de Elswoutlaan, Overveen.

Toegangskaat (€ 0,50) is verplicht. Aanmelden vooraf is niet nodig.

Informatie: Ingrid Gabriël, 023-5553825 of Wilma van de Heuvel, 023-5326232.

Excursie Vogeltrek, Kennemerduinen

Zondag 10 oktober

I.s.m. Nationaal Park Zuid-Kennemerland en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 08.00 uur, Infopaneel parkeerplaats Parnassia.

Duur: 2,5 uur. Kijker meenemen.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Eric van Bakel, 023 5393507.

Paddestoelen in Leyduin

Zondag 17 oktober

I.s.m. het Landschap Noordholland.

Deze dag zijn er vanaf 11.00 uur meerdere excursies waarbij de grote variatie aan paddestoelen op het landgoed onder de aandacht wordt gebracht.

Er zijn ook speciale excursies voor kinderen van 4 t/m 10 jaar. Ouders gaan niet mee.

Duur van de excursies: 1,5 uur, kinderexcursies eveneens 1,5 uur.

Vertrek: vanaf het landhuis.

Parkeerruimte voor fiets en auto op de parkeerplaats Leyduin, Manpadslaan, Heemstede.

Aanmelden vooraf is niet nodig.

Informatie: Leo van der Brugge, 023 5261584 of Marc van Schie 023 5351239.

Weidevoegeexcursie, Hekslootpolder

Zondag 24 oktober

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 8.00 uur, infopaneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.

Duur: 2,5 uur. Kijker meenemen. Denk om warme kleding.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Eric van Bakel, 023 5393507.

Paddestoelenexcursie, Haarlemmerhout

Zondag 7 november

Vertrek: 11.00 uur, restaurant Dreefzicht, Fonteinlaan, Haarlem. Duur: 2 uur.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Leo van der Brugge, 023 5261584.

Strandexcursie, Bloemendaal aan Zee

Zondag 28 november

Vertrek: 12.00 uur, strandopgang aan de Kop van de Zeeweg, Bloemendaal aan Zee.

Duur: 1,5 uur. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Erna Schreuder, 023 5314647.

Lezing Klimaatverandering en de gevolgen voor de natuur

Donderdag 9 december

Lezing met beeldmateriaal door Rolf Roos i.s.m. KNNV en VWGZK.

Rolf Roos is hoofdredacteur van het op 11 november te verschijnen *Opgewarmd Nederland* (boek + DVD), dat tijdens de avond ook te koop zal zijn.

Aanvang lezing 20.00 uur, zaal open 19.45 uur.

Locatie NMC Ter Kleef, Kleverlaan 9 te Haarlem

Voor uitgebreide informatie over deze avond zie het betreffende artikel elders in dit blad.

Informatie: Nico Buiten, 06 12645287

Winter in Holland's duin

Vrijdag 10 december

Wandeling door de Amsterdamse Waterleidingduinen in een hopelijk winters landschap.

Vertrek: 13.00 uur, bij ingang de Oase. Duur: 1,5 uur.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Evert van het Schip, 0252 414866.

Kerstwandeling door de duinen

Zondag 26 december (tweede Kerstdag)

Even een frisse neus halen tijdens een wandeling door de winterse duinen.

Vertrek: 13.00 uur, bij ingang de Oase. Duur: 1,5 uur.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Evert van het Schip, 0252 414866.

Dit programma en uitgebreide informatie over het IVN Zuid-Kennemerland zijn ook terug te vinden op onze website www.ivnzk.nl